

Психологічні передумови навчання техніки читання учнів шестирічного віку

У статті розглядаються психологічні особливості учнів шестирічного віку. Уточнено термінологію вікової періодизації та сфер психічного розвитку дітей шестирічного віку. Проаналізовано роботи провідних дослідників і вчених із психології та фізіології.

Ключові слова: психологічні особливості, шестирічні учні (першокласники), вікова періодизація, техніка читання англійською мовою.

Шастова І.В. Психологические предпосылки обучения технике чтения учеников шестилетнего возраста

В статье рассматриваются психологические особенности учеников шестилетнего возраста. Уточнена терминология возрастной периодизации и сфер психического развития детей шестилетнего возраста. Проанализированы работы ведущих ученых и исследователей по психологии и физиологии.

Ключевые слова: психологические особенности, шестилетние ученики (первоклассники), возрастная периодизация, техника чтения на английском языке.

Shastova I.V. Psychological peculiarities of teaching six-year-old children reading skills in English

The article analyses psychological characteristics and peculiarities of six-year-old children. The terminology of age periods and the mental development have been determined. Some works of leading scientists and researchers in psychology and physiology have been analyzed.

Key words: psychological peculiarities, six-year-old children, age periods, reading skills in English.

Згідно із Законом України про загальну середню освіту і сучасними реформами у початковій ланці освіти, учні розпочинають вивчення іноземної мови у шестирічному віці. На ефективність навчання і досягнення необхідного рівня навичок та умінь впливають декілька факторів: психологічні особливості учнів, особистість учителя, рівень його професійних умінь, бажання і здатність навчати, а також методи і форми навчання; зміст і засоби навчання; необхідна для цього матеріальна база та інше. Ми розглянемо лише один із важливих факторів, а саме – психологічні особливості учнів шестирічного віку.

Актуальність щодо виокремлення та розгляду саме цієї вікової групи підсилюється й тим, що у вітчизняній методиці навчання іноземних мов недостатньо уваги приділялося врахуванню специфіки навчання учнів-шестирічок. Проблеми діагностики вікового розвитку молодших школярів (у тому числі й особливостям шестирічного учня) у психолого-педагогічній літературі приділено багато уваги. Цим займалися Д. Б. Ельконін,

О. О. Леонт'єв, В. С. Мухіна, А. Г. Хрипкова та багато інших відомих учених. У своїх наукових працях і статтях щодо навчання іноземної мови учнів початкової школи дослідники розглядали: психологічні аспекти використання ігрової форми контролю для учнів шести-семи років (Маслієва К. С.), теоретичні передумови комунікативно-ігрової діяльності для учнів початкової школи (Паршикова О. О.), психофізіологічні передумови навчання молодших школярів діалогічного мовлення (Лягіна І. А.), розвиток головного мозку шести-семирічних учнів (Метьолкіна М. М.). Обґрунтовані окремі технології навчання молодших школярів: навчання читання (Денисенко М. В.), аудіювання (Бігич О. Б.), формування соціокультурної компетенції (Коломінова О. О.). Дослідниками-методистами виокремлені також різні вікові групи: 6-7 років, 6-8 років, 6-10 років або навіть 6-11 років. Але, на жаль, жодне дослідження не розкриває специфіки навчання саме шестирічних дітей техніки читання англійською мовою. Вказана проблема не знаходить належного висвітлення і у відповідних наукових джерелах.

Метою даної статті є дослідження психологічних особливостей першокласників шестирічного віку та визначення специфіки їх навчання техніки читання англійською мовою.

Попередньо варто зауважити, що однією із проблем сучасної вікової психології є періодизація дитячого віку. В основному це пов'язано із фактом віднесення дітей до шкільного чи дошкільного віку. Тут має місце також і певне неузгодження термінів – логічно буде вважати дітей, котрі ще не відвідують школу, дошкільнятами, а учнів перших класів, відповідно, школярами. Саме за цим принципом переважно і відбувається періодизація у працях зарубіжних та вітчизняних психологів. Проте ми схильні дотримуватися позицій дослідників Л. С. Виготського, К. Д. Ушинського, А. Г. Хрипкової, В. С. Мухіної, Б. Д. Ельконіна, оскільки вони обґрунтовували свої думки результатами відповідних досліджень щодо періодизації дитинства. З огляду на це, ми будемо використовувати термінологію вищезазначених авторів, яка була прийнята на Міжнародному симпозиумі у 1965 році. Згідно із цією періодизацією шестирічні учні відносяться до першого періоду дитинства, а діти семи років – до другого періоду дитинства.

Інша проблема пов'язана із психологічним розвитком дитини. Обсяг статті не дозволяє розглянути всі теорії та напрями щодо цього питання, тому обмежимося теоретичною базою вікової психології, яка є найбільш дослідженою і розробленою щодо зазначеного

віку. Також ми будемо дотримуватися позицій таких науковців як А. О. Реан, В. А. Аверіна, І. О. Зимня, О. І. Петанова та інших, тому, що вони представляють сучасний погляд щодо знань в області психології дитинства. Разом з тим ми будемо спиратися на визначення, які запропоновано у Великому психологічному словнику під редакцією Б. Г. Мещерякова і В. П. Зінченка [2]. Беручи до уваги дослідження згаданих науковців, проведемо діагностику психічного розвитку дітей шестирічного віку згідно з наступними сферами [11, с. 15]:

- 1) психофізична сфера, в якій виокремлюються такі зміни тіла дитини:
 - зовнішні (зріст і вага, об'єм грудної клітини і голови, пропорції тіла, кількість молочних / постійних зубів);
 - внутрішні (кістки, м'язи, мозок, залози, органи відчуттів, моторика та ін);
- 2) когнітивна – аспекти психічних процесів і станів (сприймання, пам'ять, мислення, увага тощо), словниковий запас, розвиток здібностей;
- 3) психосоціальна – емоційна та особистісна, мотиваційна і моральна сфери, Я-концепція, що включає самооцінку й самоусвідомлення.

Під час формування англійської компетенції в техніці читання важливо брати до уваги багато факторів з кожної із зазначених сфер, бо, на нашу думку, їх урахування має внести суттєві зміни до процесу навчання дітей шестирічного віку.

Розпочнемо розгляд із *психофізичної сфери розвитку* та звернемо увагу на особливості опорно-рухового апарату, сформованості зорового аналізатора і головного мозку, а також на зовнішні зміни тіла шестирічної дитини. Наприклад, основними факторами її гармонійного фізичного розвитку, за медичними показниками, є взаємовідношення трьох основних параметрів: росту, маси тіла та окружності грудної клітини. Але крім них виокремлюють і інші: довжину тіла та кінцівок, зріст у сидячому положенні, життєву ємкість легенів, силу стискання кисті руки. Ці ознаки допомагають зрозуміти готовність до навантажень та витривалість дитини. Якщо ці показники не відповідають віковим нормам, медичні працівники мають підстави заборонити дитині відвідувати навчальний заклад.

Віковий відрізок від 6-ти до 7-ми років називають першим періодом витягування. Це може бути 6-10 см за рік між 6 та 7 роками [4, с. 14-16]. *Хребет* дитини в цей час є дуже чутливим до фізичних навантажень. Деякі великі м'язи плечей і передпліч розвинуті досить добре, але це не стосується дрібних м'язів спини. Глибинні спинні *м'язи* також ще досить слабкі і вони недостатньо укріплюють хребет. Надмірне навантаження м'язів може призвести до викривлення хребта [4, с. 35; 11, с. 37]. Загалом дітям шести років властива низька витривалість усієї м'язової системи і статичне напруження м'язів вони можуть витримувати протягом незначного проміжку

часу. Через це шестирічні учні не здатні довго виконувати одноманітні дії, йти спокійним рівномірним кроком, а під час сидіння чи стояння постійно змінюють пози.

З огляду на це, варто дотримуватися норм щодо тривалості занять, визначених у документах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (нагадаємо, що у першому класі урок має тривати не більше 35 хвилин). З іншого боку, під час навчання техніки читання бажано застосовувати такі форми роботи, при виконанні яких дитина не лише сидить за партою, алу й рухається по класній кімнаті. Наприклад, першокласники можуть читати великі літери, що розташовані на дошці та стінах, стоячи або це може бути читання з карток, які учні демонструють одне одному. Наведемо приклад вправи, що може використовуватися з цією метою.

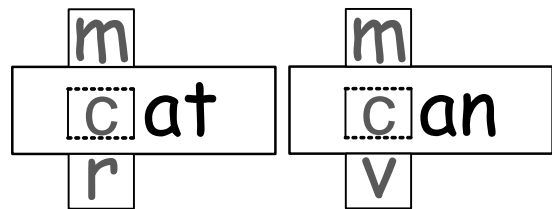
Приклад 1.

Мета. Формування навичок техніки читання.

Тип. Рецептивно-репродуктивна, усна.

Форма виконання. Індивідуальна або у парах.

Інструкція. Прочитай слова на картках, змінюючи першу літеру.

Необхідно зауважити, що зміни усіх елементів *зорового аналізатора* та формування його оптичної системи проходить паралельно із змінами усього організму [3, с. 170]. У віці 7 років завершується формування координованого зору обома очима, що забезпечує просторове сприймання предметів. Але зорові представлення в потиличній зоні шестирічної дитини ще не є добре сформованими, тому надмірне навантаження небажане: у цьому віці дітям рекомендується читати книжки з великим шрифтом. Особливо це треба враховувати під час виготовлення наочності, використовуючи відповідний колір аркушів паперу і колір та розмір шрифту. Рекомендується не перевантажувати зорові аналізатори, тому зосередженому читанню варто приділяти не більше 15 хвилин, а найкраще – читати по 2-3 хвилини, а потім переходити на інший вид діяльності, потім знову читати [11, с. 12].

У віці 6-ти років продовжується інтенсивний ріст *мозочка*, що відповідає за розвиток мимовільних рухів та їх координацію, і дітям важко орієнтуватися у книжці, слідкувати за рядком. Тому вміння працювати з підручником краще формувати поступово, аби не переобтяжувати мозок вправами на координацію очей. Спочатку варто використовувати картки, на яких буде невелика кількість літер, буквосполучень, слів і малюнків, а потім переходити до роботи з підручником, в якому на одному

аркуші паперу розташовані декілька вправ і завдань. Однією із вправ, яка виконується за допомогою карток, може бути така.

Приклад 2.

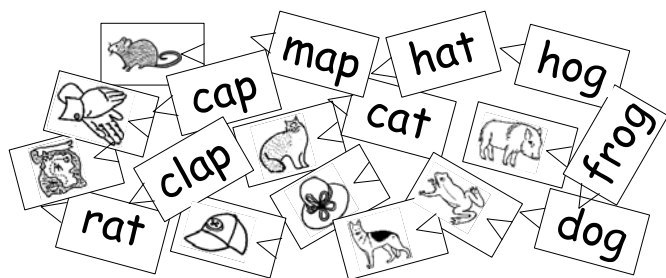
Мета. Формування навичок техніки читання.

Тип. Рецепттивно-репродуктивна, з ігровим елементом.

Форма виконання. Індивідуальна.

Інструкція. Поєднай слова з відповідними малюнками. Прочитай їх.

Спосіб виконання. Складання двох половинок слова разом.

Під час навчання першокласників варто пам'ятати, що діяльність мозку у будь-якому віці залежить від ступеня зрілості та функціонування *кори великих півкуль і підкіркових утворень* [3, с. 172-173]. Мозок 7-річної дитини вже майже досягає рівня розвитку мозку дорослого за розмірами поверхні коркових зон та клітинною організацією. У мозку дітей шестирічного віку в лобних частинах ще набагато менше звилін, вони менш широкі та опуклі [9, с. 10-13]. Там недостатньо зірчастих ставних нейронів, що пов'язують вказану зону з іншими ділянками головного мозку. Тому дітям цього віку важко координувати різні види діяльності і знаходити зв'язки між ними. Під час навчання техніки читання вчителю не варто розраховувати на те, що діти швидко віднайдуть відповідності між буквами і звуками англійської мови. Варто брати цей факт до уваги і постійно перевіряти у ході заняття, чи логічно пов'язуються види діяльності між собою і чи не пропускаються деякі важливі ланки.

Перейдемо до *когнітивної сфери*, звертаючи увагу на особливості розвитку відчуттів, сприймання, уяви, уваги, пам'яті та мислення учнів шестирічного віку.

Відчуттям і сприйманню варто приділити особливу увагу, оскільки під час навчання техніки читання діти сприймають літери через зоровий аналізатор і формують уявлення про літери. Проте, на відміну від дорослих, у яких 80% інформації надходить через цей аналізатор, у дітей 6-ти років через недостатню зрілість відповідної частини мозку переваги мають інші види відчуттів. Насамперед, це – дотикові (кінестетичні), нюхові та слухові [9, с. 180; 11, с. 328-330]. Ці дані варто враховувати під час навчання техніки читання.

Наприклад, в зарубіжній методиці викладання іноземної мови широко використовується метод повної

фізичної реакції (Total Physical Approach), оскільки він враховує ведучу роль кінестетичних аналізаторів у дітей і сприяє більш ефективному навчанню. З огляду на це, у процесі навчання літер було б доцільним, аби діти мали можливість не лише побачити літеру, але й доторкнутися до неї, обвести пальцем контури, викласти форму літери з паличок, виліпити її з ароматизованого тіста тощо. Наведемо приклади вправ, що враховують ці особливості відчуттів і сприймання.

Приклад 3.

Мета. Формувати навички техніки читання (засвоєння графічних форм літер).

Тип. Рецепттивно-репродуктивна, усна.

Форма виконання. Індивідуальна.

Інструкція. Назви літеру, яку вчитель (однокласник) написав на твоїй спині.

Рис. 1. Проведення тактильного диктанту

Приклад 4.

Мета. Вдосконалення навичок техніки читання (засвоєння форми літер).

Тип. Рецепттивно-репродуктивна, усна.

Форма виконання. Фронтальна, групова, у парах.

Інструкція. Покажи на пальцях літеру, що відповідає звуку, який вимовляє учитель.

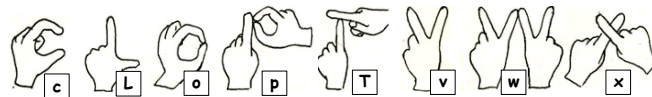

Рис. 2. Зображення літер за допомогою жестів

Вправа, що наведена в попередньому прикладі, може мати варіації. Наприклад, учні можуть показувати літери не на пальцях, а за допомогою рахівних паличок (олівців, сірників, монет, пластиліну або ароматизованого тіста).

Як відомо, знання про оточуюче середовище людина отримує не тільки через відчуття, але й через сприймання. У відчуттях віддзеркалюються лише окремі властивості предметів, наприклад, їх запах, колір, розмір тощо, тоді як у сприйманні всі ці властивості відображуються у їх сукупності і взаємозв'язку. Результатом сприймання є цілісний образ об'єкта [2, с.75]. Однак воно не зводиться до простої суми почуттів, бо доповнюється та опосередковується знаннями і досвідом особистості, її потребами, інтересами, установками та спрямованістю. Одночасно відчуття у дітей знаходяться у більш тісному зв'язку і значно сприяють розвитку одне одного, тому

при навчанні дітей слід задіяти якомога більшу кількість відчуттів. Враховуючи це, в зарубіжній методиці набуло популярності використання мульти-сенсорного підходу (Multi-sensory approach), основна мета якого полягає в тому, щоб задіяти якомога більше видів аналізаторів під час навчання. Наприклад, під час навчання дітей алфавіту можливим є демонстрація відео, на якому з'являються і зникають під музичний супровід дві-три літери, а далі учням пропонується взяти в руки ці літери, що виготовлені з різних видів деревини, пластмаси тощо, та обвести їх.

Відмінності у способі отримання інформації шестирічними учнями з оточуючого середовища за допомогою відчуттів і сприймання мають бути враховані і під час організації навчального приміщення: загальної атмосфери кімнати та її зональності, зручного розташування столів і стільців, оформлення стін. Краще за все у цьому разі є спеціально обладнане приміщення для навчання саме англійської мови, де є зони навчання, відпочинку і так звана «вільна» зона, де є можливість проводити рухливі види діяльності.

Варто приділяти увагу і оформленню дисплеїв, які поступово змінюються з урахуванням потреб [10, с. 18]. Наприклад, під час оволодіння іншомовною графікою літери англійського алфавіту краще розмішувати вздовж стіни. Згодом з'являтимуться правила читання і винятки з цих правил.

При сприйманні зображених предметів діти-шестирічки часто роблять помилки в упізнаванні предметів, оскільки поки що схоплюють лише випадкову або не дуже суттєву схожість з тим, що вони сприймають [11, с. 182]. Наприклад, навіть у рідній мові вони не розрізняють чашку і кружку. В англійському алфавіті першокласники можуть плутати такі літери як *b* і *d*, *n* і *h*, *p* і *q* тощо, оскільки вони відрізняються одна від одної за рахунок деяких елементів. Розрізненню цих літер потрібно приділити більше уваги під час ознайомлення з алфавітом. Наприклад, для розрізнення графічних образів літер *t* і *f* можна використати таку вправу.

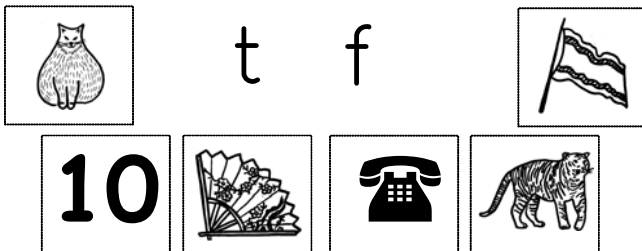
Приклад 5.

Мета. Вдосконалення навичок техніки читання.

Тип. Рецептна, репродуктивна.

Форма виконання. Індивідуальна.

Інструкція. Промовляючи слово, з'єднай малюнок з літерою, з якої починається це слово.

Звернемося до особливостей *уяви* дітей шестирічного віку. Вона є основою творчості і ключовою функцією в породженні та структуруванні образу світу. В психології розрізняють мимовільну і довільну уяву. Дітям шести-семи років більш притаманна мимовільна уява [2, с. 74]. Вони з більшим задоволенням малюють те, що їм подобається. А коли їх просять намалювати інший добре знайомий об'єкт, але на даний час нецікавий, то шестирічним учням це вдається важче, оскільки треба задіяти довільну уяву. Також складнішими є завдання, що передбачають використання таких способів перетворення образів реальності як типізація, комбінування, акцентування, перебільшення (применшення), реконструкція, аглютинація та уподібнення. Найчастіше першокласники використовують їх несвідомо. Тому при виконанні завдань під час навчання й тестування, коли до написаного слова необхідно намалювати малюнок, можуть виникати труднощі, які не пов'язані з нерозумінням слова. Краще в цьому випадку мати вже готові малюнки, які дитина перемалює під кожне відповідне слово, або знайде відповідність «слово – малюнок».

Увага як психічний процес проявляється у спрямованості та зосередженості свідомості на певних об'єктах, що мають постійне чи ситуативне значення. Під час навчання техніки читання важливим є врахування особливостей сформованості цього психічного процесу, оскільки шестирічні учні повинні концентруватися на графічних символах та здійснювати їх перекодування у звуки, а потім розуміти прочитане. Отже, розглянемо відмінності рівня розвитку уваги у першокласників.

Як відомо, Д.М. Сеченов, І.П. Павлов та інші фізіологи до видів уваги відносять мимовільну, довільну і післядовільну. У шестирічних дітей не всі ці види розвинені на однаковому рівні. Наприклад, довільна увага продовжує формуватися, аби стати домінуючою, але це відбувається не одразу. Мимовільна увага в цьому віці домінує над довільною, стійкість уваги першокласника складає лише 6-8 секунд, коливання концентрації уваги настає через 2-3 секунди, а обсяг уваги – 7 ± 2 об'єкти [11, с. 195].

Досвідчені вчителі, враховуючи ці особливості, намагаються організувати навчальну діяльність таким чином:

- 1) використовувати необхідну кількість відповідної наочності, яка не залишається в полі зору дитини на тривалий час. На етапі презентації літер англійського алфавіту та перших слів яскрава та цікава наочність є важливою;
- 2) включати такі види діяльності, виконання яких не потребує багато часу;
- 3) урізноманітнювати заняття дидактичними іграми;
- 4) уникати одноманітних вправ з читання. Бажано використовувати іграшки, що читають замість дітей, використовувати предмети і залишати на них написи тощо.

Наведемо приклад вправи, при виконанні якої враховані вищезгадані вимоги.

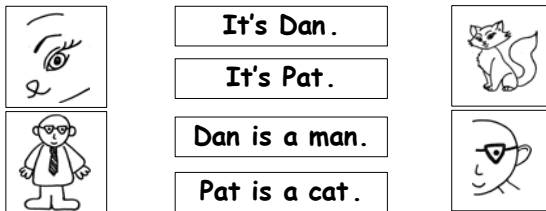
Приклад 6.

Мета. Вдосконалення навичок техніки читання.

Тип. Рецептивно-репродуктивна, усна.

Форма виконання. Індивідуальна.

Інструкція. Прочитай речення і знайди малюнки, які їм відповідають.

Пам'ять дитини в шестирічному віці також має свою специфіку. Зоровий вид пам'яті не є провідним (на відміну від дорослих), оскільки ділянки мозку, які відповідають за зір, у дітей ще не достатньо сформовані [3, с.167]. Наприклад, аби шестирічні учні краще запам'ятовували форми літер, більш ефективним буде спиратися на кінестетичний вид пам'яті: давати можливість одночасно із зоровим сприйняттям відчутти форму літер за допомогою дотику — обвести, прописати тощо.

Одночасно першокласнику дуже важко відновлювати зорові образи літер у своїй пам'яті й оперувати ними у своїй уяві. Шестирічним учням набагато легше віднайти потрібну літеру серед інших. Тому на початковому етапі важливо розміщувати літери, з якими учні ознайомилися, на спеціальних дисплеях протягом деякого проміжку часу.

Важливо звернути увагу на той факт, що дослідженнями відомого психолога А. О. Смирнова [9, с.269] доведено високий рівень розвитку механічної пам'яті у шестирічних учнів (на одиниці інформації, що не пов'язані логічно), і чим дорослішою стає дитина, тим більше у неї перевага в логічному запам'ятовуванні. Це пов'язано з тим, що вона може обходитися механічною пам'яттю на зазначеному проміжку життя і тим, що логічна пам'ять ще не стала актуальною. Саме через цю особливість пам'яті набув популярності метод цілих слів (або метод Глена Домена). Проте не варто покладатися тільки на цей метод, оскільки в шестирічному віці механічна пам'ять починає все більше поступатися логічній, і максимальна кількість слів, які можуть діти 2-9 років запам'ятати механічно, незначна. Деякі дослідники висловлюють думку, що при зміні зорових образів слів учні не можуть їх прочитати: може бути дещо відмінний шрифт або його колір.

Під час запам'ятовування шестирічний учень спирається не на абстрактно-логічні відношення між поняттями, а на наочні. Цей психічний процес відбувається осмислено, але ступінь запам'ятовування залежить від того, наскільки предмет чи поняття викликає зацікавленість. Тому ефективність запам'ятовування, наприклад, літер англійської мови, буде залежати від захоплюючих та емоційних завдань, яскравості букв та образів, які асоці-

юються з ними, якісного дизайну посібників тощо. Так, під час ознайомлення з літерами учням можна пропонувати такі ілюстрації (див. рис. 3).

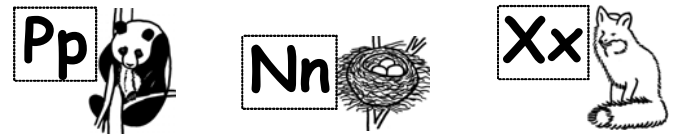

Рис. 3. Приклади наочності для оволодіння літерами англійської мови

У дітей шестирічного віку домінує наочно-дієвий і наочно-образний вид **мислення**. В цей час починає формуватися теоретично-образне мислення (теоретично-понятійне формується значно пізніше). Під час навчання техніки читання варто використовувати особливості наочно-дієвого мислення шестирічних учнів і включати види діяльності, що передбачають маніпулювання з об'єктами: розташувати предмети у потрібному порядку; покласти до одного кошика великі літери, а до другого маленькі тощо.

У віці шести років спостерігається активність правої півкулі мозку, що відповідає за образне сприймання. Лише після семи років включається ліва півкуля, і починає формуватися абстрактне мислення. Тому у навчанні шестирічних учнів є важливим застосування наочності.

Особливостям мислення дітей молодшого віку приділено багато уваги у когнітивній теорії Ж.Піаже. Він наводить дослідження, в яких шестирічні діти не змогли виконати завдання, яке виконали семирічні, оскільки мислення ще не перейшло на наступний рівень. Такими поняттями і способами логічного мислення як аналіз, синтез, порівняння та інші шестирічні учні оволодівають за відповідних умов навчання і дуже детального та поетапного формування навичок.

Оскільки графемно-фонемні відповідності в англійській мові є досить складними, а велика кількість слів, на думку дослідників [8, с.182], пишеться за історичним принципом, то важливо дотримуватися таких положень: використовувати прості завдання, що містять одну-дві дії, аби діти розуміли, що від них вимагається; добирати завдання, які відповідають можливостям учнів. Одночасно ми поділяємо думку З. Н. Нікітенко [10, с.17-18] і вважаємо, що коли першокласники не вміють виконувати ідентичні дії у рідній мові, то бажано не вимагати від них цього в іноземній. Варто перевіряти вправи на рівень складності, який має відповідати віковим особливостям і забезпечити, аби усі види навчання техніки читання спиралися на усне мовлення і засвоєний в ньому мовний матеріал.

У **психосоціалній сфері** ми розглянемо лише емоційну і мотиваційну, оскільки саме вони мають значний вплив на процес опанування шестирічними учнями техніки читання. Здійснивши аналіз літературних джерел, ми з'ясували, що шестирічні діти, на відміну від семирічних, є більш **емоційно** стриманими [9, с.10-13]. З одного боку, це усуває певні труднощі, з якими

зустрічаються вчителі, а з іншого — можлива несподівано спокійна реакція на дуже цікавий матеріал. Першокласники можуть бути дуже захоплені, але не демонструвати це зовні. Тому при підборі завдань варто використовувати ті форми роботи, які подобаються дітям (виконання дидактичних ігор, розучування пісень, віршів тощо) і не очікувати яскраво вираженої демонстрації зацікавленості.

За функцію стимуляції поведінки відповідає **мотиваційна сфера**, що є важливою умовою успішного навчання в початковій школі, так як вона забезпечує можливість втілення певної діяльності і сприяє вирішенню багатьох практичних завдань. І. О. Зимня називає це «запусковим механізмом».

Мотиваційній сфері присвячено досить значну кількість монографій (Лісіна М. І., Ільїн Є. П., Піаже Ж., Д. К., Маслоу А. та інші). Так, Л. І. Божович [1] досліджувала проблеми формування особистості молодшого школяра. М. В. Матюхіна [6] зосереджувала увагу на мотивації учіння в початковій школі та мотивацію досягнення. Теорію мотивації у навчанні іноземної мови розробляли Г. В. Рогова, Н. І. Гез, І. О. Зимня, О. О. Леонтєв, М. В. Ляховицький, Е. І. Матицька, Е. І. Негневицька та ін.

Розглядаючи мотиваційну сферу молодших школярів, слід розуміти, що вона є лише одним з чинників, на основі якого у шестирічній дитини формується інтерес до навчання. З іншого боку, дослідженнями М. В. Матюхіної доведено, що без втручання педагогів та батьків суттєві зміни у мотиваційній сфері розвитку учня початкових класів не відбудуться [1, с. 3-4]. З огляду на це необхідно зважати на специфіку мотиваційної сфери учнів, знати про мотиви, що прямо або опосередковано впливають на формування навчальної мотивації, щоб навчання було ефективним.

Існують деякі труднощі у вивченні мотиваційної сфери особистості, оскільки має місце певна неузгодженість в термінології. Головним чином це стосується визначень «мотивація», «мотив», «потреба», «мотивування», що входять до мотиваційної сфери особистості. Услід за Ж. К. Дандаровою [11, с. 122] під мотивацією ми розуміємо сукупність усіх мотиваційних утворень (потреб, мотивів, мотивації тощо), що формуються та розвиваються протягом життя людини.

Серед різних видів мотивації на цьому етапі нас цікавить лише **мотивація навчальної діяльності**. Як правило, вона, як і будь-яка інша мотивація, визначається цілою системою мотивів, які знаходяться у певних відносинах: доповнюють один одного, збагачують, суперечать. Їх вплив один на одного також не є однаковим: деякі — провідні, а інші — другорядні [1, с. 6]. Вчені та дослідники виокремлюють такі мотиви: 1) вузькоособистісні (альтруїзм, емпатія, бажання бути найкращим, отримати похвалу учителя або гарну оцінку тощо), 2) соціальні (бути учнем, утвердитися в колективі, бути відповідальним перед колективом тощо) і 3) пізнавальні (пізнання світу, пов'язані зі змістом навчання чи з процесом навчання тощо).

Найбільш дієвими у цьому віці є соціальні мотиви, а домінуючим при вступі до школи є **соціальний мотив «бути учнем»**. Молодших школярів приваблюють «серйозні заняття», а не ті, що нагадують їм види робіт, типові для дошкільних закладів. Тому діти будуть залюбки навчатися читати і писати. З огляду на це, для формування техніки читання спостерігаються позитивні передумови, оскільки шестирічні учні налаштовані на навчання.

Другим дієвим мотивом, за даними Л.І.Божович [1], є **мотив гарної оцінки**, що спостерігається більш ніж у половини молодших школярів. Але перші півтора року досягнення учнів початкової школи не оцінюють взагалі. У зв'язку з оцінюванням та неоцінюванням першокласників може виникнути низка проблем. З одного боку, дуже часто шкільна оцінка перетворюється із знаку успіху у знак, що оцінює особистість у цілому. Але якщо успіхи не оцінювати взагалі, то в учня втрачається прагнення виконувати щось краще, і робота знецінюється. Найкращим рішенням цієї проблеми нам вважається приховане оцінювання, коли дитина порівнює свої досягнення вчора із своїми досягненнями сьогодні, і не знає, яке «рейтингове місце» вона посідає у класі. Також під час читання слів та невеликих речень варто заохочувати шестирічок певними призами — зірочками, квіточками, наклейками тощо.

Отже, пізнавальні мотиви молодших школярів можна поділити на такі групи (див. рис. 4):

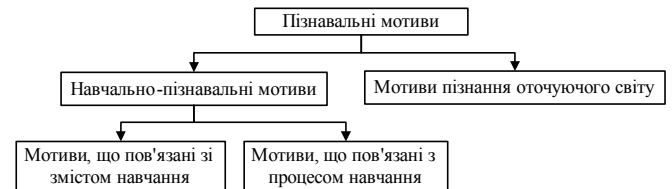

Рис. 4. Пізнавальні мотиви

За даними В.М.Матюхіної і Н.П.Морянової [7, с. 30], рівень мотивів, що пов'язані зі змістом навчання, має низьку спонукальну силу протягом усього періоду з 6-ти до 11-ти років. Л.І.Божович також зауважує, що ці мотиви не мають значного впливу на мотивацію навчання [1, с.87]. Проте це не стосується мотивів пізнання оточуючого світу і тими, що пов'язані з процесом навчання. Шестирічним учням дуже подобається писати, читати, вирізати, клеїти, розмальовувати, оскільки це є певними діями, які школярі виконують у школі. Дещо подібне стосується мотиву пізнання світу. На цій стадії свого розвитку дитина прагне до пізнання простору. Це має своє відбиття у потребі рухової діяльності. Наведемо дані Є.П. Ільїна [5, с. 134] щодо середньодобової потреби у русі дітей 5-15 років. Діти шестирічного віку є відносно спокійними, але добова потреба у русі у дівчат складає 6,5-7,5 км, а у хлопчиків - 7-8 км. Для підвищення ефективності навчання техніки читання бажано включати такі види діяльності, під час яких діти могли б пересуватися по класній кімнаті.

Однією із вправ, що є ефективною, є так званий running dictation. Наведемо приклад вправи, що враховує потребу в русі у шестирічних дітей.

Приклад 7.

Мета. Вдосконалення навичок техніки читання.

Тип. Рецепттивно-репродуктивна.

Форма виконання. В парах.

Інструкція. Прочитай слова, написані на аркуші паперу, який висить на стіні в коридорі і продиктуй їх своєму товаришу.

Спосіб виконання. Один учень сидить на своєму місці і записує те, що інший прочитав уголос.

dog	bat
cat	leg
hen	cup
bus	frog
pig	big

Як зазначають дослідники, до кінця першого класу загальний рівень мотивації у дітей досить високий, оскільки домінують соціальні мотиви. Проте вони згадають під час другого року навчання з різних причин, а потрібні навчально-пізнавальні залишаються недостатньо сформованими. Існує можливість, що мотиви, які б могли сприяти підвищенню мотивації навчання, проходять повз увагу вчителів протягом першого року навчання. Наприклад, це може бути недостатня залученість мотивів пізнання навколишнього світу і захоплення процесом навчання.

Процес формування навичок читання іноземною мовою у початковій школі має місце переважно у перший рік навчання, але для вправ з техніки читання протягом другого і третього року необхідно шукати спеціальні способи впливу на мотивацію навчання, використовуючи прийоми і види діяльності, що зацікавлять учнів.

Отже, психологічними передумовами навчання техніки читання англійською мовою першокласників шестирічного віку є:

- 1) урахування фізіологічних та психологічних особливостей розвитку дітей шестирічного віку;
- 2) використання ігрових форм роботи на уроці;
- 3) здійснення опори на комунікативний розвиток учнів в рідній мові.

Узагальнюючи викладене вище, можна дійти **висновку**, що психологічні особливості шестирічних учнів суттєво впливають на ефективність навчання, урахування яких свідчить про високий професіоналізм учителя. На ці особливості необхідно зважати при визначенні змісту, засобів, методів, форм та принципів навчання. Ця

проблема має бути також у центрі уваги при організації навчання техніки читання англійською мовою шестирічних дітей.

Перспективними напрямками, на нашу думку, є дослідження питань, пов'язаних з пошуком ефективних методів навчання техніки читання англійською мовою учнів початкової школи і створенням раціональної системи вправ, в якій будуть враховані психологічні особливості шестирічних першокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович; под ред. Д. М. Фельдштейна. — М. : 1995. — С. 157–162.
2. Большой психологический словарь / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. — М. : Прайм-Евразнак, 2003. — 672 с.
3. Васильева В. А. Особенности фиброархитектоники полей затылочной области височно-теменно-затылочной подобласти коры большого мозга детей от рождения до 12 лет / В. А. Васильева // Новые исследования. — М., 2003. — № 1 (4). — С. 167–175.
4. Елисеєва Ю. Ю. Детские болезни: [полный справочник] / Ю. Ю. Елисеєва — М. : ЭКСМО, 2008. — 667 с.
5. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы: [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/content/1481.html>.
6. Матюхина М. В. Мотивация учения младших школьников / М. В. Матюхина — М. : Педагогика, 1984. — 144 с.
7. Матюхина М. В. Мотивация достижения и настойчивость младших школьников: [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://psychology.net.ru/articles/content/10894.html>.
8. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підр. для студентів вищих навч. закл. / [С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Бігич, Н. О. Бражник та ін.]; автор. кол. С. Ю. Ніколаєва. - [2-е вид.] — К. : Ленвіт, 2002. — 328 с.
9. Мир детства: Младший школьник / [Л. И. Айдарова, М. В. Антропова, Д. Б. Эльконин и др.]; под ред. А. Г. Хрипковой. — [2-е изд., доп.]. — М. : Педагогика, 1998. — 272 с.
10. Никитенко З. Н. Создание культурной среды при обучении младших школьников иностранному языку / З. Н. Никитенко // Иностранные языки в школе. — 2008. — № 4. — С. 16–21.
11. Психология детства / [В. А. Аверин, Ж. К. Дандарова, И. Я. Зимняя, А. Г. Маклаков, Е. И. Петанова, В. А. Прокофьева, А. А. Реан, С. И. Розум, Е. А. Сергиенко, Г. А. Виленская, Д. И. Фельдштейн]; под ред. члена-корреспондента РАО А. А. Реана. — СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. — 350 с.

Отримано 21.06.12